

**Henk Lammers,
Carla van Engen
&
Carina Groot**

**BIBLIOGRAFIE
TAALBESCHOUWING**

bibliografie

In 1986 verscheen het themanummer Taalbeschouwen en reflecteren (Moer 1986/5). Dit nummer bevatte een 'Bibliografie taalbeschouwing', samengesteld door Henk Lammers en Thérèse van de Berg. De volledigheid die zij nastreefden, kon niet helemaal worden gerealiseerd. In dit vervolg zijn niet alleen publikaties opgenomen die ten onrechte ontbraken, maar ook publikaties die verschenen na 1 september 1986, de afsluitingsdatum van de eerste bibliografie.

De droom van elke bibliograaf, een volledige en foutloze bibliografie, wordt slechts zelden werkelijkheid. De eerste 'Bibliografie taalbeschouwing' was misschien wel foutloos, maar niet volledig. Gebleken is dat een aantal publikaties uit Belgische tijdschriften ontbreken. Dank zij de medewerking van Rita Rijmenans en Luida Van der Auwera hebben we hierin kunnen voorzien en voor zover er nu nog manco's zijn, ligt dit niet aan hun inzet. Eventuele aanvullingen blijven welkom op het adres van de eerste auteur.

Deze bibliografie is volgens dezelfde principes opgezet als de eerste. Ook nu is het de bedoeling een overzicht te geven van publikaties waarin het begrip taalbeschouwing verder wordt uitgewerkt. Dat kan in de vorm van concrete lesvoorstellen, een theoretische verdieping van het begrip taalbeschouwing, een beschouwing over de plaats van taalbeschouwing in het leerplan, of een combinatie van deze benaderingen. Het cruciale criterium voor

opname van een publikatie in de bibliografie wordt daarmee of in die publikatie geprobeerd wordt een bijdrage te leveren aan een alternatief voor het traditionele grammatica-onderwijs en daarmee aan de vernieuwing van het moedertaalonderwijs. Tot welke beperkingen deze benadering leidt, is verantwoord in de inleiding op de eerste bibliografie. Verwijzend naar die verantwoording geven we deze beperkingen hier samengevat weer.

- 1 Voorstellen tot vernieuwing van het traditionele grammatica-onderwijs of voorstellen voor grammaticalessen blijven buiten beschouwing.
- 2 Methodes zijn niet opgenomen.
- 3 Alleen publikaties waarin taalbeschouwing centraal staat zijn opgenomen.
- 4 Deze bibliografie bevat aanvullingen op de eerste bibliografie en nieuw verschenen publikaties uit de periode 1 september 1986 - 1 november 1987.

Omdat deze bibliografie een vervolg is, zijn de

publicaties doorgenummerd. De nummers tussen () zijn het nummer van een elders in de bibliografie voorkomende titel.

82

Beernink, R.

Taalbeschouwing. Een invoeringsprogramma
Enschede, SLO, 1987 [45 p.]

Een praktische handleiding waarmee schoolbegeleiders of opleiders leerkrachten kunnen helpen taalbeschouwingsonderwijs op basisscholen in te voeren. Na enige informatie over het ontstaan en de achtergronden van dit invoeringsprogramma wordt een schets van het taalbeschouwingsonderwijs gegeven. Ten slotte volgt een in 13 stappen uitgewerkt invoeringsprogramma.

83

Beernink, R. & H. van Wessel

'Taalbeschouwing in de basisschool'

In: *Moer* 1986/5 [p. 71-76]

De auteurs formuleren een vijftal doelstellingen voor het taalbeschouwingsonderwijs en betogen dat het noch moeilijk noch nieuw is. Taalbeschouwelijke activiteiten komen al in het onderwijs voor, zowel bij taal als roostervak als daarbuiten. Ten slotte geven ze aan hoe een team taalbeschouwing kan invoeren in de bestaande lespraktijk.

84

Bouland, M. & J. Morshuis (red.)

Interkom. Moedertaalonderwijs in de praktijk
Amsterdam, Pendoor, 1987 [112 p.]

Een selectie uit het tijdschrift *Interkom* dat van 1972 tot 1986 verscheen en waarin leerkrachten Nederlands hun lessen voor collega's beschrijven. In het hoofdstuk 'Taalbeschouwing' [p. 53-64] komen de onderwerpen 'poëzie', 'zinsbouw en woordbetekenis' en 'taal en sekse' aan de orde. De laatste twee onderwerpen gaan vergezeld van opdrachten.

85

Calcar, W.I.M. van

Theorie en praktijk van taalbeschouwing. Semantiek, pragmatiek, argumentatie

Leuven/Amersfoort, ACCO, 1987 [347 p.]

Na een bespreking van de doelstellingen van taalbeschouwing ontwikkelt de auteur een instrument voor de beschouwing van semantische, pragmatische en argumentatieve aspecten van taalgebruik. Semantiek en pragmatiek worden in tien hoofdstukken onder verschillende noemers (bijvoorbeeld: 'Regels en verwachtingen', 'Het cognitief karakter', 'De interpretatie') behandeld. Bij argumentatie worden vier argumentatieve verbanden onderscheiden welke in zeven hoofdstukken worden besproken. De theorie wordt geïllustreerd met en toegepast op tal van knipsels uit dag- en weekbladen. Daarnaast wordt zij gecon-

cretiseerd in vragenlijsten voor pragmatiek en semantiek en voor argumentatie. Het werk wordt afgesloten met een samenvatting.

86

Daems, F.

'Meewerkend of lijdend? Spraakkunst op school. Een probleemstelling'

In: *Persoon en Gemeenschap* jrg. 32 (1979-1980), nr 4 [p. 184-196]

Na een bespreking van een aantal problemen met het grammatica-onderwijs, wordt kort het alternatief taalbeschouwing besproken.

87

Dekkers, P.

'Nieuwe impulsen voor taalbeschouwing'

In: *Jeugd, School en Wereld* jrg. 69 (1984-1985), nr 10 [p. 6-8]

Een schets van de stand van zaken in het taalbeschouwingsonderwijs waarbij twee hoofdgebieden worden onderscheiden: taal en taalgebruik. De auteur noemt voor beide gebieden onderwerpen die taalbeschouwelijk behandeld kunnen worden en geeft een geannoteerde bibliografie.

88

Dekkers, P. & A. Bok

'Taalbeschouwing. Hoe doe je dat? (1)'

In: *Jeugd, School en Wereld* jrg. 72 (1987-1988), nr 1 [p. 20-23]

Het eerste van vier artikelen over taalbeschouwing. De auteurs betogen dat de taalbeschouwing van kinderen altijd nauw verbonden moet zijn met hun taalbeheersing. Daarom is een wetenschappelijke taalbeschouwing (de studie van taal als doel op zich) taboe voor de basisschool. Ze gaan in op de mogelijkheden tot taalbeschouwing op basis van bestaande methodes en laten zien dat *Taalkabaal* meer mogelijkheden tot taalbeschouwing biedt dan de auteurs van deze methode zelf aangeven.

89

Diephuis, R.

'Vreemde talen: hoezo vreemd?'

In: *Moer* 1986/5 [p. 8-13]

In dit artikel wordt betoogd dat taalbeschouwing een belangrijke rol kan spelen bij de oriëntatie van leerlingen op de moderne vreemde talen. De auteur schetst de ontwikkelingen in de VS en Engeland, beschrijft een proefpakket dat voor de oriëntatie op vreemde talen is ontwikkeld en geeft aan welke rol taalbewustzijn en sociocultureel bewustzijn daarin spelen.

90

Evenboer, A.

'Reflectiebevorderend onderwijs in een atheneum-4-klas'

In: *Moer* 1986/5 [p. 40-48]

Beschrijving van een lesproject naar aanleiding van teksten over opvoeding. Na een globale beschrijving van het project gaat de auteur meer specifiek in op de verwerkingsopdrachten, het werken in groepen, de rol van de leerkracht en het leren van de leerling.

91

Faassen, F. van & L. Lentz

'Teksten veranderen als ze klaar zijn'

In: *Moer* 1986/5 [p. 57-62]

De auteurs betogen dat beschouwing van teksten die kinderen schrijven een goede methode is om tot verbetering van die teksten te komen. Met een praktijkvoorbeeld illustreren ze hoe leerlingen van groep zes teksten schrijven, bespreken en herschrijven.

92

Gelderen, A. van

'Taalbeschouwing bij begrijpend lezen'

In: Lentz & Van Tuijl (red.) 1982 [p. 59-62]

De auteur beschrijft twee taalbeschouwingsmethoden die bij het begrijpend lezen gebruikt kunnen worden. Bij de linguïstische methode wordt kennis over taalverschijnselen aangeleerd; bij de strategische methode wordt de leerling bewust gemaakt wat hij moet doen om een tekst te begrijpen.

93

Gelderen, A. van

Taalbeschouwing bij het begrijpend lezen. Een beschrijving van programma's en suggesties
Enschede, SLO/SCO, 1987 [67 p.]

Dit onderzoeksverslag bevat een systematische beschrijving en vergelijking van een aantal uitgewerkte methoden en suggesties voor een taalbeschouwelijke benadering van het begrijpend leesonderwijs voor de vier hoogste groepen van de basisschool. De auteur onderscheidt twee soorten taalbeschouwing. De linguïstische taalbeschouwing betreft formele, semantische en pragmatische aspecten. Bij de strategische taalbeschouwing gaat het om de toepassing van strategieën om problemen met het taalgebruik op te lossen. Uitgaande van dit begrippenkader worden enkele, zowel Nederlandse als buitenlandse, methoden en suggesties besproken.

94

Geurts, G.

'Taalcultuur in de kleuterklas'

In: Lentz & Van Tuijl (red.) 1982 [p. 75-85]

Kleuters kunnen nog niet lezen en schrijven. Dat dit geen belemmering hoeft te zijn om in een kleuterklas aan taalbeschouwing te doen demonstreert de auteur aan de hand van homoniemen, rijmwoorden, taal uit het verleden, 'boekjes lezen' en het bijhou-

den van een dagboek.

95

Hollander, H. d'

'Reclame in de klas'

In: *Werkmap voor taalonderwijs* jrg. 17 (1980) [p. 3-16]

De auteur beschrijft verschillende mogelijkheden tot taalbeschouwing naar aanleiding van reclame. Voor elke mogelijkheid wordt gespecificeerd welke doelstellingen nagestreefd worden, hoe het materiaal geselecteerd is, hoe het taalbeschouwelijke onderzoek verloopt, welke verdere toepassingsmogelijkheden er zijn en hoeveel tijd er mee gemoeid is.

96

Huijskens, B.

'COO-leesvaardigheid en COO-taalbeschouwing'

In: *Levende Talen* nr 424 (1987) [p. 547-550]

Een beschrijving van de mogelijkheden die het programma DOKA biedt voor computer-ondersteund leesvaardigheidsonderwijs. Taalbeschouwelijke activiteiten met behulp van DOKA moeten volgens de auteur gekwalificeerd worden als licht-disciplinair en intellectueel-gericht.

97

Koefoed, G.

'Taalfilosofie'

In: *Moer* 1987/4 [p. 19-28]

De auteur betoogt dat taalbeschouwing als filosoferen over taal ook betrekking kan hebben op iemands opvattingen over taal en het belang van taal voor mens en samenleving. Taalexpressie als intensieve vorm van taalgebruik is een goed uitgangspunt voor deze vorm van taalbeschouwing. Na een bespreking van de relaties tussen taal en cultuur en het universele in taal en taalgebruik wordt het artikel besloten met een aantal lesideeën.

98

Kroon, S. & A. Rasenberg

'Kijk taal! De ontwikkeling van een programma voor intercultureel taalbeschouwingsonderwijs'

In: *Moer* 1986/5 [p. 14-19]

De auteurs beschrijven de ontwikkeling van een programma voor intercultureel taalbeschouwingsonderwijs. Het is bestemd voor de hoogste klassen van het basisonderwijs en bestaat uit circa 40 lessen die gegroepeerd zijn rond zes thema's. Deze thema's worden summier beschreven. Eén thema, 'Talen, dialecten en accenten', wordt uitgebreid besproken.

99

Lammers, H.

'Kinderen en taalcultuur'

In: Lentz & Van Tuijl (red.) 1982 [p. 63-73]

De overdracht van taalcultuur is een van de doelen die voor het taalbeschouwingsonderwijs genoemd worden. In dit artikel worden vier functies van de

taalcultuur van kinderen (4-17 jaar) beschreven: taalspel, emoties kanaliseren, experimenteren met taalnormen en het bevestigen van de groepsidentiteit.

100

Lammers, H. & L. Lentz

'Inleiding'

In: *Moer* 1986/5 [p. 3-7]

In deze inleiding op het themanummer *Taalbeschouwen en reflecteren* beschrijven de auteurs in kort bestek de ontwikkeling van het taalbeschouwingsonderwijs (1970-1985) en schetsen ze de huidige stand van zaken waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen taalbeschouwing als reflectieve methode en als reflectie op het object taal. Daarna worden enkele punten genoemd die mogelijk van belang zijn voor toekomstige ontwikkelingen. Ten slotte worden de bijdragen aan het nummer ingeleid.

101

Meensel, J. van

'Toch nog ... eksters roven'

In: *Vonk* jrg. 12 (1982), nr 4 [p. 48-55]

Aan de hand van 'Eksters roven', een fragment uit een verhaal van Stijn Streuvels, illustreert de auteur dat een verhaal vaak pas zijn geheimen prijs geeft als de daarin voorkomende gesprekken taalbeschouwelijk geanalyseerd worden.

102

Moor, W. de & J. Thissen

'Wie leest, leest zichzelf. Reflectiviteit in het literatuuronderwijs'

In: *Moer* 1986/5 [p. 20-29]

De auteurs pleiten voor een benadering van het literatuuronderwijs waarbij reflectie op de tekst nauw samengaat met reflectie op jezelf. Ze beschrijven de oorsprong van deze benadering, betogen dat subjectiviteit en creativiteit niet haaks hoeven te staan op evaluatie en beoordeling en geven aan hoe in een leesdossier individuele ervaringen vastgelegd kunnen worden.

103

Nieuwenhuijsen, P.

'Geknipt voor u' en taalbeschouwing'

In: *Zwitserlood* (red.) 1986 [p. 163-170]

De auteur betoogt dat in de Nederlandse cultuur taal als een onproblematisch medium wordt gezien en pleit voor een taalbeschouwingsonderwijs dat er toe leidt dat leerlingen zich vragen gaan stellen over taal. Deze stellingname wordt uitgewerkt in een aantal lessuggesties voor de beschouwing van 'negatie' als moeilijkheidsvergroter.

104

Nieuwenhuijsen, P.

'Beschouwing van belangrijke taalelementen'

In: *Moer* 1986/5 [p. 63-70]

De auteur bespreekt de verhouding tussen taalbeschouwing en taalvaardigheid en betoogt dat de beschouwing van grammaticale categorieën van belang is voor verbetering van de taalvaardigheid. Hij illustreert dit standpunt aan het begrip negatie en geeft aan hoe dit onderwerp in de klas behandeld kan worden.

105

Prak, D. e.a. (red.)

Informatiekunde en Nederlands. Een begripsbepaling
Enschede, SLO, 1987. Katern 15 [85 p.]

106

Rijlaarsdam, G.

'Reflectie in een schrijfcursus'

In: *Moer* 1986/5 [p. 49-56]

De auteur stelt dat reflectie tijdens het schrijven van invloed is op de kwaliteit van een tekst omdat het een plannende en controlerende functie heeft. Hij beschrijft kort een cursus stelsvaardigheid en bespreekt in detail een onderdeel: een reflectieopdracht die leerlingen uitnodigt na te denken over hun werkwijze en tekst. Deze benadering wordt geïllustreerd met werk van leerlingen.

107

Roger, R.

'Definities maken, een oefening in nauwkeurig schrijven'

In: *Vonk* jrg. 11 (1981), nr 1 [p. 18-21]

In dit artikel wordt het verloop geschetst van twee taalbeschouwelijke lessen in een vierde klas van het voortgezet onderwijs. Individueel en in groepjes schrijven, beoordelen en herschrijven leerlingen definities van richtingen in de popmuziek.

108

Roger, R.

'Taalbeschouwing'

In: *Vonk* jrg. 12 (1982), nr 4 [p. 46-47]

Bij wijze van inleiding op een artikel van J. van Meensel schetst de auteur in een notedop wat taalbeschouwing is.

109

Roger, R. & J. Pepermans

'75 ideeën voor taalbeschouwingslessen'

In: *Vonk* jrg. 11 (1981), nr 3 [p. 16-22]

In vier rubrieken (vormleer, betekenisleer, handelingsleer, gemengd) geven de auteurs beknopte lessuggesties. Per rubriek worden de lessen voor praten/luisteren en schrijven/lezen apart vermeld.

110

Schutter, G. de

'Een sociolinguïstisch experiment in het Middelbaar Onderwijs?'

In: *VON Informatie* jrg. 6 (1976), nr 3 [p. 1-5]

In dit artikel wordt een voorstel gedaan voor een les

over dialecten. De leerlingen kunnen een bandje met verschillende dialecten beluisteren en vervolgens ingaan op verstaanbaarheid en appreciatie of zelf een onderzoekje doen.

111

Schutter, G. de

'De hakbijl in het traditioneel grammatica-onderwijs'
In: *Brandpunt* jrg. 7 (1980), nr 6 [p. 216-219]

De auteur betwist de waarde van het traditionele grammatica-onderwijs en houdt een pleidooi voor een moedertaalonderricht op taalbeschouwelijke grondslag. De vier doelstellingen voor dat onderwijs zijn: inzicht in de functie van teksten, inzicht in de sociale geleding van taal, inzicht in de pragmatische opbouw van teksten en inzicht in de competence van moedertaalsprekers.

112

Snoeck Henkemans, F.

'Hoe worden leerlingen kritische en redelijke lezers?'
In: *Moer* 1986/5 [p. 30-39]

De auteur betoogt dat reflectie op argumentatie belangrijk is voor schrijfvaardigheid en kritisch lezen. Ze bespreekt verschillende voorstellen voor het onderwijs in argumentatieleer, pleit voor een dialectische benadering en geeft enkele toepassingsmogelijkheden van deze argumentatieleer in het onderwijs.

113

Stevens, M.

'Maar wat met het grammatica-onderwijs?'

In: *Vonk* jrg. 13 (1983), nr 3 [p. 18-28]

In dit artikel worden drie voorstellen gedaan voor grammaticalesen op taalbeschouwelijke manier. De leerlingen moeten in deze lessen teksten vergelijken, in een tekst foute gegevens verbeteren en een uitnodiging schrijven. Deze activiteiten zijn het uitgangspunt voor de behandeling van respectievelijk persoonlijke voornaamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en bijwoordelijke bepalingen.

114

Tempel, G. & R. Zweistra

'Taalvariatie. Les 2: Het onderzoek naar taalvariëteiten'

In: *Levende Talen* nr 414 (1986) [p. 499-502]

Vervolg op (124). Uitgaande van teksten over een onderzoek van Labov en over een dialectologisch onderzoek, wordt in deze les het sociolinguïstisch onderzoek centraal gesteld.

115

VALO-M

Taalbeschouwing als reflectiviteit in de praktijk
Enschede, 1987 [31 p.]

Verslag van een op 13 november 1986 naar aanleiding van *Taalbeschouwing als reflectiviteit* (Damsma e.a. 1985 (20)) gehouden conferentie. Bevat de

tekst van de lezing van J. Griffioen (m.m.v. H. Damsma en G. Koolstra). De gevoerde discussies zijn weergegeven in de vorm van 25 thematisch gerordende vragen en antwoorden.

116

Waes, L. van

'De wakkere leerling: gemeenteraadsverkiezingen in de klas'

In: *Vonk* jrg. 12 (1982), nr 4 [p. 4-11]

De auteur beschrijft enkele manieren waarop gemeenteraadsverkiezingen voorwerp van taalbeschouwing kunnen worden: de analyse van partijprogramma's, verkiezingslogos en 'grote woorden-politiek'.

117

Weijidema, W.

'Taalbeschouwing en het gebruik van de computer'

In: *Zwitserlood* (red.) 1986 [p. 261-266]

De auteur betoogt dat leren analyseren en formaliseren niet alleen op het terrein van de wiskunde ligt maar ook op dat van de Neerlandicus. Formele taalbeschouwing op de computer is een gedisciplineerd creatieve bezigheid, hetgeen zij illustreert met drie voorbeelden: het programma Storyboard, tekstverwerkingsprogramma's en de programmeertaal LOGO.

118

Weijidema, W.

'Taalbeschouwing en de computer'

In: D. Prak e.a. (red.) 1987 [p. 61-65]

De auteur illustreert met drie voorbeelden hoe computers een hulpmiddel voor taalbeschouwing kunnen zijn. Deze taalbeschouwing heeft als doel de leerlingen duidelijk te maken dat taal een regelgeleid systeem is. De voorbeelden hebben betrekking op de mogelijkheden van het programma Storyboard, van tekstverwerkingsprogramma's en van de programmeertaal LOGO.

119

Zweekhorst, O.

'Taal en rekenen: een kwestie van kennen en kunnen'

In: *Levende Talen* nr 417 (1987) [p. 43-47]

De auteur bespreekt de overeenkomsten en verschillen tussen het wiskunde- en moedertaalonderwijs. In beide gevallen gaan verwerving (kennen) en beschouwing (kunnen) samen, maar de mogelijkheden van natuurlijke en formele talen verschillen. Vervolgens gaat zij onder andere in op taalbeschouwing naar aanleiding van de wiskunde in de taal (telwoorden, hoeveelheidsaanduidingen, vergrotende en overtreffende trap).

120

Zweistra, R. & G. Tempel

'Taalbeschouwing in de bovenbouw van het vwo.

Enkele lessen taalvariatie'

In: *Levende Talen* nr 413 (1986) [p. 433-436]

Een verantwoording en de eerste les van een extra-communicatieve taalbeschouwing met als doel leerlingen inzicht te verschaffen in de taalwetenschap. Als voorbeeld worden enkele lessen sociolinguïstiek gegeven. Elke les gaat vergezeld van drie soorten vragen en opdrachten. 1. Vragen die op grond van de aangeboden tekst te beantwoorden zijn. 2. Vragen waarvoor literatuur geraadpleegd moet worden. 3. Vrije vragen en opdrachten zoals discussie- of onderzoeksopdrachten. De eerste les gaat over taalvariatie en oefent de leerlingen in het gebruik van de ANS.

121

Zweistra, R. & G. Tempel

'Taalvariatie. Les 3: Schooltaal thuistaal'

In: *Levende Talen* nr 415 (1986) [p. 560-562]

Vervolg op (120) en (114). Met deze les over schooltaal en thuistaal wordt beoogd de leerlingen te laten kennismaken met primaire bronnen (bijvoorbeeld een ACLO-M nota).

122

Zwitserlood, F. (red.)

Het schoolvak Nederlands in het voortgezet onderwijs. Verslag van de op 27 september 1986 gehouden conferentie.

Enschede, VALO-M, 1986 [267 p.]

Publikaties over de vraag:

'Wat is taalbeschouwing?'

Er bestaan verschillende opvattingen over wat taalbeschouwing nu precies is. Hoort het grammatica-onderwijs er ook bij? Is taalbeschouwing hetzelfde als reflectie? Wat zijn de doelstellingen van het taalbeschouwingsonderwijs? Wat is de plaats van taalbeschouwing als onderdeel van het moedertaalonderwijs? Niet iedereen beantwoordt deze vragen op dezelfde manier. In de volgende publikaties proberen de auteurs zulke vragen te beantwoorden en daarmee leveren ze direct of indirect een bijdrage aan de ontwikkeling van het begrip 'taalbeschouwing' en aan het taalbeschouwingsonderwijs.

82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 97, 99, 100, 103, 104, 108, 111, 115, 120

Publikaties over de praktijk van het taalbeschouwingsonderwijs

Suggesties voor de praktijk van het taalbeschouwingsonderwijs zijn er in allerlei soorten en maten, variërend van summiere aanduidingen van onderwerpen die op taalbeschouwelijke wijze behandeld kunnen worden tot uitgewerkte lesvoorstellen met een verslag van de praktijkervaringen. We maken een onderscheid tussen lessuggesties en -voorstellen enerzijds en uitgewerkte lesvoorstellen anderzijds. Suggesties en voorstellen geven een korte aanduiding van mogelijke onderwerpen en, eventueel, de manier waarop ze aan de orde gesteld kunnen worden. Uitgewerkte lesvoorstellen geven gedetailleerd aan hoe een bepaald onderwerp op taalbeschouwelijke manier in een of meer lessen of in de vorm van een thema behandeld kan worden en, eventueel, wat de ervaringen met dergelijke lessen zijn. Uitgewerkte lesvoorstellen zijn herkenbaar aan een *gecursiveerd* nummer.

Sommige lesvoorstellen zijn expliciet voor een specifiek niveau of schooltype bedoeld. Soms blijft zo'n aanduiding achterwege. We maken een onderscheid tussen het basis- en het voortgezet onderwijs en, voor zover mogelijk, tussen de onder- en de bovenbouw. De onderbouw van het basisonderwijs omvat de groepen 1 tot en met 5 (vroeger de kleuterschool en de klassen 1-3); de bovenbouw de groepen 6 tot en met 8 (vroeger de klassen 4-6). De onderbouw van het voortgezet onderwijs omvat de klassen 1-3, de bovenbouw klas 4 tot en met het laatste schooljaar.

Basisonderwijs:

82, 83, 87, 88, 97

Basisonderwijs onderbouw:

94

Basisonderwijs bovenbouw:

91, 93, 98, 113

Voortgezet onderwijs:

84, 95, 97, 101, 102, 103, 104, 109, 110, 117, 118, 119

Voortgezet onderwijs onderbouw

106, 113

Voortgezet onderwijs bovenbouw:

85, 90, 107, 112, 114, 116, 120, 121